

Marie ze svých životních plánů vyloučila lásku a sňatek.

Není to zas tak překvapivé. Mladá chudá dívka si po prvním zklamání a pokoření přísahala, že už se nikdy nezamiluje. Slovanská studentka unášená touhou po vzdělání se snadno zříká otroctví, štěstí i prokletí jiných žen, jen aby mohla jít za svým posláním.

Marie si vytvořila vlastní tajný svět, v němž vše neúprosně podřídila vášni k vědě. Pro lásku k rodičům a sourozencům, pro lásku k utlačované vlasti si v něm však místo vyhradila. Ale víc nic! Na ničem jiném jí nezáleží. Nic jiného pro ni neexistuje. Takový život si naordinovala šestadvacetiletá žena, která pobývala sama v Paříži a každý den na Sorbonně i v laboratořích potkávala mladé studenty.

Kráčí za svým snem a nedbá na to, že ji sužuje bída a vyčerpává intenzivní práce. Nezná zahálku a její úskalí. Za štít jí slouží její hrdosť a plachost a také její nedůvěra: od té doby, co ji Z...ských nechťeli přijmout do rodiny, je přesvědčena, že pro chudou dívku láska neexistuje. Vyzbrojena dokonalými teoriemi a hořkými úvahami se nechce vzdát své nezávislosti.

Nepřekvapí nás, že si geniální Polka s drsnými zkušenostmi zvolila samotou a plně se věnovala své práci. Ale překvapí nás, že geniální vědec, Francouz, hledal právě tuto Polku, že na ni nevědomky čekal. Je to hotový zázrak! Když Marie v novolipském bytě snila o studiích na Pařížské univerzitě, Pierre Curie, který už po studiích na Sorbonně pracoval na důležitých fyzikálních výzkumech, si do deníku poznamenal tyto melancholické řádky:

Žena miluje život pro život víc než muž – geniální ženy jsou vzácné. Proto, jakmile jsme uchvázeni jakousi mystickou láskou a chceme se vydat po nějaké nepřirozené cestě, jakmile chceme věnovat všechny své myšlenky dílu, které nás vzdaluje od lidí, musíme bojovat se ženami. Matka chce především, aby ji dítě milovalo, i kdyby mělo zůstat hloupé. Milenka touží po svém milenci a zdá se jí přirozené obětovat nejuvětšího génia

za hodinu lásky. Boj je skoro vždycky nerovný, protože ženy mají na své straně jeden dobrý důvod – chtějí nás spoutat ve jménu života a přírody.

Přešla léta. Pierre Curie, duší i tělem připoutaný k vědeckému výzkumu, se s žádnou bezvýznamnou nebo milou dívenkou neoženil. Je mu pětatřicet. Nemiluje žádnou ženu.

A když náhodou listuje v dávno opuštěném deníku a znovu pročítá své poznámky, lety vybledlé, upoutají jeho pohled čtyři nostalgická slova: „... geniální ženy jsou vzácné.“

Když jsem vstoupila, stál Pierre Curie ve dveřích vedoucích na balkon. Vypadal mladě – a bylo mu už pětatřicet. Zaujal mě jeho jasný pohled a jistá nedbalost v držení těla. Byl vysoký. Mluvil zvolna a rozvážně a jeho prostota, jeho úsměv, vážný a mladický zároveň, budily důvěru. Dali jsme se do hovoru a brzy jsme se spřátelili – mluvili jsme o vědeckých problémech a já jsem byla šťastná, že můžu poslouchat jeho názory.

Marie o jejich prvním setkání počátkem roku 1894 píše prostě a cudně.

Do Francie přijíždí s manželkou Polák Kowalski, profesor fyziky ve Freiburgu. Marie se s jeho paní seznámila kdysi ve Szczukách. Jsou na svatební cestě. Profesor Kowalski v Paříži přednáší, účastní se zasedání Fyzikální společnosti. Hned při příjezdu se o Marii zajímal a přátelsky se vyptával na novinky. Studentka se mu svěřila se svými starostmi. Společnost pro podporu národního průmyslu si u ní objednala studii o magnetických vlastnostech různých druhů oceli. Začala dělat pokusy v Lippmannově laboratoři. Ale musí provést rozbory nerostů a sestavit vzorky kovů. Potřebuje na to spousty zařízení, která se už ale do přeplněné laboratoře nevejdou. Marie neví, kde by mohla provádět své pokusy.

„Mám nápad,“ prohlásí profesor Kowalski po chvílce přemýšlení. „Znám jednoho významného vědce, pracuje v Lhomondově ulici na Městské fyzikální a chemické škole. Snad bude mít volnou místnost. Určitě vám alespoň poradí. Přijďte k nám zítra po večeři na čaj. Pozvu ho taky. Určitě ho znáte, jmenuje se Pierre Curie.“

Pierre Curie přednáší ve své třídě (1906)

Během klidného večera v tichém hotelovém pokoji mladých novomanželů se francouzský fyzik a polská fyzička rychle sblížili.

Pierre Curie má zvláštní půvab vážného a nedbale pozorného muže. Je vysoký. Na sobě má příliš volný nedomoderní oblek, ale sluší mu to; určitě se může pyšnit jakousi přirozenou elegancí. Má dlouhé štíhlé a citlivé ruce. Pravidelnou, skoro nehybnou tvář prodlužuje výrazná bradka. Dívá se na svět mírnými očima, jeho pohled je hluboký a čistý, jakoby odpoutaný od starostí všedního dne.

I když se tento muž chová chladně a nikdy nezvýší hlas, nelze přehlédnout jeho inteligentní postřeh a vzorné chování. V naší civilizaci nekráčí vždy brilantní inteligence ruku v ruce s hodnotami mravními, ale Pierre Curie představuje jedinečný vzorek: je nadaný a zároveň šlechetný.

Náklonnost, kterou hned v první chvíli k mladé mlčenlivé cizince pocítil, roste ruku v ruce s intenzivní zvědavostí. Tahle slečna Skłodowska je vskutku podivuhodná... Přijela studovat na Sorbonně až z Varšavy? Loni složila nejlépe diplomovou zkoušku z fyziky a za několik měsíců půjde na matematiku? Copak tuhle malou přemýšlivou vrásku mezi jejíma popelavými očima zavinila jen starost, kam umístit přístroj pro studium magnetismu oceli? Z běžného rozhovoru se mezi Pierrem Curiem a Marií Skłodowskou brzy rozvine vědecká rozprava. Marie se s jistou uctivostí vyptává a poslouchá Pierrovy vývody. A on jí pak vypráví o svých plánech, popisuje zvláštní jevy krystalografie, které ho zajímají a jejichž zákony chce objevit. Podivné, říká si fyzik, že člověk může mluvit se ženou o své milované práci v technických termínech, ve složitých rovnicích a přitom je vidět, jak je tato půvabná mladá dívka hovorem vzrušená, rozumí mu a v některých drobnostech se s ním dokonce s neomylnou bystrostí i dohaduje... Jak je to milé!

Prohlíží si Mariiny vlasy, vysoké klenuté čelo, ruce rozežrané laboratorní kyselinou a domácí dřinou. Její půvab, tím působivější, že je prostý jakékoli koketerie, ho přivádí do rozpaků. Snaží se z paměti vylovit všechno, co mu o ní hostitel řekl: léta dřela, aby mohla odjet do Francie, nemá ani sous, žije osaměle v nějakém podkroví...

„Chcete zůstat ve Francii navždy?“ ptá se Marie Skłodowské bez přesného důvodu.

Mariinou tváří přelétne stín. A zpěvavě odpovídá:

„Určitě ne. Letos, jestli dostanu diplom, odjedu do Varšavy. Ráda bych se na podzim vrátila, ale nevím, jestli na to budu mít peníze. Později chci vyučovat v Polsku, chci být nějak užitečná. Poláci nemají právo opouštět svou vlast.“

Rozhovor, do kterého se vmísili i manželé Kowalští, se stočil na bolestné utrpení Polska v carském otroctví. Tři vyhnanci vzpomínají na rodnou zemi, sdělují si novinky o svých rodinách a přátelích. Překvapený a poněkud zklamaný Pierre Curie naslouchá, jak Marie hovoří o svých vlasteneckých povinnostech.

Vědec, zaujatý cele fyzikou, nemůže pochopit, že tato mimořádně nadaná studentka věnuje třeba jedinou myšlenku něčemu jinému kromě vědy a že jejím plánem je bojovat proti carismu.

Rád by se s ní sešel.

Kdo je Pierre Curie?

Geniální francouzský vědec, ve vlasti skoro neznámý, ale vážený mezi svými zahraničními kolegy.

Narodil se 15. května 1859 v Paříži, v Cuvierově ulici, jako druhorozený syn lékaře Eugèna Curieho, jehož otec byl také lékařem. Protestantská rodina pochází z Alsaska.

Curieovi, kdysi skromní měšťané, nabývali generaci za generací vyššího vzdělání, až se z nich stali intelektuálové, vědci. Otec Pierra Curieho, který si musel vydělávat na živobytí lékařskou praxí, se vášnivě věnoval vědeckému bádání. Pracoval v muzeu jako laborant a napsal několik prací o nakažlivosti tuberkulózy.

Oba jeho syny, Jacquesa a Pierra, od mládí vábila věda. Nezávislý a zasněný Pierre se na gymnáziu nedokázal podříditi řádu a systematické práci. Nikdy do škol pořádně nechodil. Doktor Curie pochopil, že tento příliš vybočující chlapec nebude nikdy skvělým žákem, a nejprve ho učil sám a pak ho svěřil vynikajícímu profesorovi Bazillovi.

Tato výchova přinesla plody: Pierre Curie maturuje v šestnácti

letech, v osmnácti má diplom. V devatenácti ho jmenovali laborantem na přírodovědecké fakultě u profesora Desainse – místo zastával pět let. Dělá pokusy s bratrem Jacquesem, který má již také diplom a je laborantem na Sorbonně. Mladí fyzikové brzy ohlašují objev důležitého jevu, tzv. „piezoelektriny“, a při své výzkumné práci sestrojí nový přístroj, s mnoha možnostmi použití – piezoelektrický křemen, jímž lze přesně měřit minimální množství elektriny.

Roku 1883 se oba bratři bohužel rozcházejí. Jacquesa jmenovali profesorem v Montpellieru, Pierre učí v Městské fyzikální a chemické škole. Laboratorní praktika žáků mu zabírají mnoho času, ale přesto pokračuje v teoretické práci o krystalografii. Ve svých dílech stanovil zákon symetrie, který se stal jedním ze základů moderní vědy.

Pierre Curie bádá dále a vynalezne a sestrojí vědecké ultracitlivé váhy – „Curieovy váhy“. Pak se pustí do bádání o magnetismu a podaří se mu objevit jeho základní zákon – „Curieův zákon“.

Roku 1894, po patnácti letech vědecké práce, dostal Pierre Curie od francouzského státu za své úspěšné objevy a péči o třicet žáků plat 300 franků měsíčně – přibližně tolik vydělává specializovaný dělník v továrně.

Když přijel do Paříže slavný anglický vědec lord Kelvin, nespokojil se pouhými přednáškami Pierra Curieho ve Fyzikální společnosti. Slavný kmet mladému fyzikovi napsal, pochválil jeho práce a chtěl se s ním sejit.

Lord Kelvin Pierru Curiemu v srpnu 1893:

*Vážený pane,
nesmírně Vám děkuji, že jste se obtěžoval a opatřil mi přístroj, který jste s Vaším bratrem zkonstruoval. Mohl jsem tak snadno pozorovat významný pokus s piezoelektrickým křemenem.*

Napsal jsem o tom předběžnou zprávu do Filozofického časopisu, kde jsem zdůraznil, že Vaše práce jsou starší než mé. Snad poznámka dojde včas, aby mohla vyjít v říjnovém čísle, jinak by vyšla v listopadovém.

3. října 1893:

Drahý pane Curie,

doufám, že zítra večer přijedu do Paříže, a byl bych Vám vděčen, kdybyste mi mohl naznačit, který den ode dneška do konce týdne by Vás neobtěžovala moje návštěva v laboratoři.

Během návštěv, kdy oba fyzikové celé hodiny diskutovali o vědeckých problémech, se anglický vědec velice podivil, když zjistil, že Pierre Curie pracuje bez spolupracovníků a v nevyhovujících místnostech, že věnuje bídě placené práci všechen svůj čas a že ve Francii jméno mladého fyzika, jehož si on, lord Kelvin, váží jako svého učitele, skoro nikdo nezná.

Pierre Curie není jen zajímavý fyzik, především je to zajímavý člověk.

Jednou byl vyzván, aby se ucházel o místo, které by zlepšilo jeho materiální situaci. Odpověděl takto:

Řekli mi, že jeden z profesorů možná sám odejde a v tom případě že mám požádat o jeho místo. Špinavost – žádat si o místo! Nejsem na takové jednání zvyklý, především je to nemravné. Mrzí mě, že jsem o tom mluvil s Vámi. Domnívám se, že nic neničí ducha tolik jako zájem o podobné věci.

Ředitel Městské fyzikální a chemické školy ho navrhl na vyznamenání (Řád akademických paleml!), ale on odmítl:

Pane řediteli,

pan Muzet mi řekl, že mne zamýšlíte znovu navrhnout panu starostovi na vyznamenání.

Prosím Vás, nedělejte to. Kdybych snad toto vyznamenání dostal, musel bych ho odmítnout, protože jsem rozhodnut nikdy žádné vyznamenání nepřijmout. Doufám, že mě laskavě ušetříte kroku, kterým bych se před většinou lidí poněkud zesměšnil.

Bylo-li Vaším úmyslem dokázat mi, že Vás moje práce zajímá, tak to

jste již učinil, a daleko významněji – umožnil jste mi pracovat podle libosti a jsem Vám za to hluboce vděčen.

Přijměte, prosím, projevy mé hluboké oddanosti.

Je také, nebo mohl být spisovatelem. Tento muž tak podivuhodného vzdělání má osobitý styl, elegantní a plastický:

Přehlušit křikem rozum, jenž chce myslet. [citát z Victora Huga, Král se baví]

Jsem tak slabý, že aby se mé myšlení nerozbíhalo na všechny strany, aby se nenechalo strhnout každým vánkem, který se o něj otře, musela by kolem mě nastat naprostá nehybnost, nebo bych se musel roztočit jako dětská káča, aby mě můj vlastní divoký pohyb učinil nepřístupným všem okolním věcem.

Když se tak pomalu otáčím kolem vlastní osy a pokouším se zrychlovat, každá nicotnost, každé slovo, kniha nebo noviny, každá návštěva mě zabrzdí, brání mi v tom, abych se stal gyroskopem nebo dětskou káčou. Cokoli z toho může odložit nebo navěky oddálit okamžik, kdy bych snad dosáhl dostatečné rychlosti, abych se mohl přes to všechno, co mě obklopuje, soustředit v sobě samém.

Musíme jíst, pít, spát, lenořit, milovat, tedy dotýkat se všech těch nejsladších věcí tohoto života, aniž se jim vydáme napospas. Musíme se při tom všem snažit, aby naše nepřírozené myšlenky, kterým jsme se zasvětili, zůstaly v převaze a dál si chladnokrevně prošlapávaly cestu naší ubohou hlavou. Musíme udělat ze života sen a ze snu udělat skutečnost.

A konečně v něm dříme vnímavost a fantazie, beznadějí a úzkost básníka a umělce.

Čím budu později? napsal si do deníku roku 1881. Málokdy patřím pouze sobě: obvykle jako by část mé duše spala. Jako by mi každým dnem ubývalo duševních sil. Dříve jsem odbíhal a pouštěl se do vědeckých i jiných problémů, dnes se jich sotva dotknu a nenechám se jimi unést. A přece bych měl udělat tolik věcí!

Copak je můj mozek tak slabý, že nemůže tělo přemoci? Ach, vy myšlenky, ani můj mozek nerozhýbáte – jak jste slabé! A vy, pýcho a ctižádosti, nemůžete mě postrčit, necháte mě takhle žít? Nejvíc důvěřuji své fantazii, ta mě snad z tohoto zajetí vysvobodí. Snad strhne můj mozek a pohne jím! Ale moc se bojím, že už zemřela.

Básníka a fyzika zároveň strhla Marie Skłodovská. Pierre Curie usiluje s jemnou tvrdošijností o sblížení s mladou dívkou. Třikrát se s ní potkal na přednáškách Fyzikální společnosti, kde nasloučala vědeckým výkladům o nových výzkumech. Jako projev úcty jí poslal separát svého textu *Symetrie ve fyzikálních jevech: symetrie elektrického a magnetického pole*, a na první stránku vepsal: „Slečně Skłodovské v úctě a přátelství – Pierre Curie“. Také ji zahlédl v Lippmannově laboratoři, kde se v pracovním plášti mlčky skláněla nad přístroji.

Pak ji požádal, jestli ji může navštívit. Marie mu dala svou adresu: ulice des Feuillantines č. 11. Přátelsky, ale poněkud odměřeně ho přijala ve svém pokojíku. Pierrovi se nad takovou chudobou svíralo srdce a v hloubi duše si uvědomoval harmonii osobnosti a bytu. Ještě nikdy se mu Marie nezdála tak krásná jako v té poloprázdné mansardě, ve spravovaných šatech. Mladá dychtivá tvář zvýrazněná asketickým životem se v poloprázdném pokoji zvláště vyjímal.

Uplynulo několik měsíců. Vzájemnou úctou, obdivem a důvěrou sílí přátelství a intimita vztahu. Pierre se už stal zajatcem až příliš inteligentní, příliš bystré Polky. Podrobuje se jí, poslouchá ji. Z jejího podnětu a pobízení dokončí své práce o magnetismu a předloží skvělou disertační práci.

Marie si myslí, že je stále ještě volná. Jako by rozhodná slova, která si vědec stále netroufá pronést, nechtěla nikdy slyšet.

Onoho večera se snad podesáté sešli v jejím pokojíku. Je hezky, červnové odpoledne dohasíná. Na stole stojí vedle učebnic matematiky, z nichž se Marie připravuje na blízkou zkoušku, ve sklenici pár bílých kopretin, přinesených z Pierrova a Mariina společného výletu. Dívka nalévá čaj, uvařený na věrném lihovém vaříči.

Fyzik dlouze mluvil o své nynější práci. Pak ze sebe bez přechodu vyrazí:

„Udělaloby mi radost, kdybyste poznala mé rodiče. Bydlím u nich v malé vilce v Sceaux. Jsou skvělí...“

Popisuje Marii svého otce, velkého nedbalého staříka s živými modrými očima, velice inteligentního, který dovede cholericky vzky-pět jako mléko na plotně, ale přesto je nesmírně hodný. A svou nemocnou shrbenou matku, veselou a statečnou, vynikající hospodyni. Vzpomíná na své kouzelné dětství, na nekonečné výlety, kdy se toulali s bratrem po lesích.

Marie ho s údivem poslouchá. Kolik podobností, kolik záhadných shod! Stačilo by zaměnit některé detaily a přenést vilku ze Sceaux do Varšavy, a rodina Curieových by byla rodinou Skłodowských. Kromě náboženství (doktor Curie je bezvěrec a antiklerikál, ani nedal své syny pokřtít) totéž pracovitě a poctivě prostředí. Stejná úcta ke kultuře, stejná láska k vědě, stejná něžná soudržnost mezi rodiči a dětmi, stejná vášnivá láska k přírodě...

Marie se usmívá a bez zábran vykládá o veselých prázdninách na polském venkově - na venkově, kam za několik neděl odjede.

„Ale v říjnu se vrátíte? Slibte mi, že se vrátíte! Když zůstanete v Polsku, nebudete moci studovat, nemáte právo teď vědu opustit!“

Tyto všeobecně starostlivé věty prozrazují Pierrovi velkou úzkost. Marie ví, že když říká „nemáte právo opustit vědu“, chtěl by především říci „nemáte právo opustit mne“.

Dlouhou chvíli nepromluví. Pak se Marie na Pierra zadívá popelavými očima a váhavě odpoví:

„Snad máte pravdu. Moc ráda bych se vrátila.“

Pierre několikrát začal mluvit o budoucnosti. Požádal Marii o ruku. Ale neuspěl. Vdát se za Francouze, opustit navždy rodinu, vzdát se vlasteneckého poslání, opustit Polsko, tomu Marie Skłodovská říká zrada. To neudělá! Nesmí! Složila výborně zkoušky a teď se musí vrátit do Polska, alespoň na léto a možná navždy. Opouští mladého, nesmělého vědce, aniž mu cokoli slíbí, a jede domů. Nabízí mu své přátelství, ale jemu to nestačí.

Pierre ji sleduje v myšlenkách. Chtěl by za ní odjet do Švýcar, kde tráví několik týdnů s otcem, který jí přijel naproti, nebo do Polska – do toho Polska, na které žárí. Ale to není možné.

Začne svou věc obhajovat na dálku. Ať přijede Marie během prázdnin v Polsku kamkoliv, do Lvova, do Krakova, do Varšavy – všude ji pronásledují dopisy psané neohrabaným dětským písmem na prostém papíře s hlavičkou Městské fyzikální a chemické školy. Snaží se ji přesvědčit, přivést ji zpět a připomínají jí, že na ni čeká Pierre Curie.

Jsou to krásné, nádherné dopisy...

Pierre Curie Marii Skłodowské, 10. srpna 1894:

Nic mě nemohlo potěšit víc než Váš dopis. Perspektiva, že o Vás dva měsíce neuslyším, mi byla nesmírně proti mysli. Tím chci jen zdůraznit, jak jsem Váš lístek uvítal.

Doufám, že se do zásoby nadýcháte čerstvého vzduchu a že se v říjnu vrátíte. Já asi cestovat nebudu. Zůstanu na venkově; celý den vysedávám u otevřeného okna nebo v naší zahradě.

Slíbili jsme si alespoň vzájemné hluboké přátelství. Jen abyste nezměnila své mínění. Vždyť sliby někdy nelze dodržet, v něčem si přece člověk nemůže poručit. Přesto by bylo krásné, že tomu nemůžu ani věřit, kdybychom mohli strávit život jeden vedle druhého, naprosto oddáni svým snům: Vašemu snu vlasteneckému, našemu snu humanitnímu, našemu snu vědeckému.

Domnívám se, že jen ten poslední je právoplatný. Tím chci říct, že není v naší moci změnit společenský řád, a i kdyby bylo, nevěděli bychom, jak s takovou mocí naložit – ať už bychom udělali cokoli, nikdy bychom si nemohli být jisti, jestli nenapácháme víc škody než užítku, jestli omylem nezbrzdíme nějaký nevyhnutelný vývoj. Avšak na poli vědy jsme si jisti, že něco dokážeme: tady je půda pevnější a každý objev, ať jakkoli malý, je přínosem.

Vidíte, jak spolu všechno souvisí. Domluvili jsme se, že zůstaneme přáteli, ale pokud za rok opustíte Francii, bude to příliš platonické přátelství dvou osob, které se nikdy nesesetkají. Nebylo by lepší, kdybyste zůstala se mnou? Víím, že bych o tom neměl mluvit – cítím, že Vás nejsem hoděn.

Měl jsem v úmyslu Vás požádat o dovolení, zda bych se s Vámi náhodou nemohl sejít ve Freiburgu. Ale Vy se tam zdržíte jen jeden den, a to se určitě budete chtít věnovat našim přátelům manželům Kowalským.

Vám hluboce oddaný

P. Curie

Udělaloby mi velkou radost, kdybyste mi napsala a ujistila mě, že se chcete v říjnu vrátit. Pište mi přímo do Sceaux, dopisy dojdou rychleji: Pierre Curie, Rue des Sablons 13, Sceaux (Seine).

Pierre Curie Marii Skłodowské, 14. srpna 1894:

Netroufl jsem si za Vámi vyrazit, celý den jsem váhal, než jsem se takto rozhodl. První dojem z Vašeho dopisu byl ten, že budete raději, když nepřijedu, druhý, že budete tak milá a umožníte mi prožít s Vámi tři dny - a už jsem chtěl jet. Potom jsem se jaksi zastyděl, že Vás pronásleduji skoro proti Vaší vůli, a nakonec jsem se rozhodl zůstat, protože by má přítomnost mohla být nepříjemná Vašemu otci a zakazila by mu radostné procházky s Vámi.

Teď už je pozdě a já lituji, že jsem neodjel. Snad by to jen posílilo náš vzájemný přátelský vztah, kdybychom spolu prožili tři dny a nabrali sílu nezapomenout na sebe během těch dvou a půl měsíce, které nás dělí.

Jste fatalistka?

Vzpomínáte si na třetí postní čtvrtek? Najednou jste se mi ztratila v davu. Zdá se mi, že se náš přátelský vztah může proti naší vůli přerovat stejně náhle.

Nejsem fatalista, ale pravděpodobně se jím stanu, mám divnou povahu. Neodhodlám se včas k činu.

To by se Vám ostatně hodilo, protože já jsem si bůhvíproč umínil, že Vás zdržím ve Francii, že Vás přiměju opustit vlast i rodinu, i když Vám za tuto oběť nemůžu nic nabídnout.

Shledávám, že jste trochu domýšlivá, když říkáte, že jste úplně volná. Všichni jsme trochu otroky svých sklonů, otroky předsudků těch, které milujeme, taky si musíme vydělávat - a tak se stáváme kolečkem soustrojí...

Nejtrapnější jsou ústupky, kterých se dopouštíme kvůli předsudkům světa: člověk ustupuje více či méně, podle toho, je-li slabší nebo silnější. Když neustoupíte dost, zničí vás. Ustoupíte-li příliš, jste špatná a začnete se sama sobě hnusit. Jsem dalek názorů, které jsem zastával před deseti lety: tenkrát jsem si myslel, že člověk musí být rázný, že svému okolí nesmí v ničem ustoupit. Domníval jsem se, že člověk má svou umíněnost vynášet jako ctnost, oblékal jsem zásadně jen modré košile, jako nosili dělníci...

Přeji Vám hodně radosti.

Váš oddaný přítel

P. Curie

Pierre Curie slečně Marii Skłodowské, 7. září 1894:

Jak si jistě domyslíte, Váš dopis mě znepokojil. Naléhavě Vám radím, abyste se vrátila do Paříže v říjnu. Moc by mě mrzelo, kdybyste se letos nevrátila; ale nepřemlouvám Vás k cestě jen z nějakého přátelského egoismu. Jen si myslím, že tady budete moci lépe pracovat a že tady budete moci vykonat lepší a užitečnější dílo.

Co byste si pomyslela o někom, kdo by se snažil vrhnout hlavou proti velké kamenné zdi, aby ji prorazil? I kdyby ten nápad pramenil z nejušlechtlejších citů, pořád bude směšný a hloupý. Myslím, že některé problémy vyžadují obecné řešení, že je dnes už není možné vyřešit na lokální úrovni, a že když se pustíme na cestu, která nemá jasný směr, můžeme způsobit mnoho zlého. Také stále věřím, že spravedlnost není z tohoto světa a že vždy zvítězí to nejsilnější, nebo spíše nejvýhodnější zřízení. Člověk dře v potu tváře a stejně žije jako ubožák: ta situace sice vyvolává pobouření, ale jen proto se nezmění. Nejspíš ji vymýtí jen to, že člověk je svého druhu stroj a z ekonomického hlediska je výhodnější udržovat jakýkoliv stroj v běžném režimu, nikoliv ho přetěžovat.

Vy budete mít pro sebestřednost jisté pochopení: když mi bylo dvacet, stihlo mě velké neštěstí. Ztratil jsem za strašných okolností přítelkyni z dětských let, kterou jsem velmi miloval - nemám dost odvahy Vám o tom vyprávět. Celé dny a noci mě trápila vzpomínka a prožíval

jsem rozkoš, když jsem se sám trýznil. Pak jsem se upřímně zaslíbil mnišskému životu, slíbil jsem si, že budu myslet jen na věci – a na sebe a na lidi si ani nevzpomenu. Často jsem přemítal, jestli takové odmítnutí života nebylo pouhou lstí, kterou jsem potřeboval, abych mohl zapomenout.

Je u Vás možné svobodně psát? Pochybuji o tom a domnívám se, že do budoucna bychom v dopisech neměli vést diskuse, které, i když jsou výhradně filozofické, by mohly být špatně pochopeny a způsobily by Vám mnoho nepříjemností.

Prosím, budete-li mi psát, pište do ulice Sablons č. 13.

Váš oddaný přítel

P. Curie

Pierre Curie Marii Skłodowské, 17. září 1894:

Váš dopis mě znepokojil, cítil jsem, že se trápíte, že se nemůžete rozhodnout. Ale dopis z Varšavy mě pak uklidnil a dnes už vím, že jste našla svou vyrovnanost. Fotografie se mi líbí. To byl dobrý nápad, že jste mi ji poslala, upřímně Vám za ni děkuji.

Tak se do Paříže přece jen vrátíte, to jsem moc rád. Horoucně si přeji, abychom se stali alespoň nerozlučnými přáteli. Vy ne?

Kdybyste byla Francouzka, mohla byste vyučovat na lyceu nebo na dívčí střední škole. Líbilo by se Vám tohle povolání?

Váš oddaný přítel

P. Curie

Ukázal jsem Vaši fotografii svému bratrovi, neudělal jsem chybu? Moc se mu líbíte. Řekl: „Vypadá rozhodně, bude asi tvrdohlavá!“

Říjen je tu. Srdce Pierra Curieho buší radostí. Marie se vrátila do Paříže, jak slíbila. Je vídána na přednáškách na Sorbonně, v Lippmannově laboratoři. Ale letos nebydlí v Latinské čtvrti. Broňa jí přepustila pokojík u své ordinace v Châteaudunské ulici 39. A protože Dlužtí bydlí v La Villette a Broňa dochází do ordinace jen během dne, může Marie pracovat v klidu.